

Kocian, L'udovit

Anton Kocyan, prof. Tytus Chałubiński a Tatry

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 55/3-4, 97-110

2010

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Ludovít Kocian

Katedra zoológie

Prírodovedeckej fakulty UK

Bratislava

Slovensko

ANTON KOCYAN, PROF. TYTUS CHAŁUBIŃSKI A TATRY

V životných osudoch významného tatranského zoológa a lesníka Antona Kocyana (môjho starého otca) sa odráža doba, ale aj priestor, v ktorom žil. Bola to doba prevažnej časti 19. a začiatok 20. storočia a priestor mal stredoeurópsky charakter, lemovaný hranicami vtedajšieho Rakúsko-Uhorska. Anton Kocyan bol rodák z poľského Makowa Podhalańskiego, kde sa narodil 8. augusta 1836 v rodine Józefa Kocyana, tamojšieho organistu a Katarzyny Kapuszczyńskiej. Pôvod jeho rodičov mal internacionálny charakter. Možno to dokumentovať na rodine z otcovej strany a to aj na základe ich erb, ktorý vlastnili. Podľa tohto erbu mal rod Kocyanovcov oficiálny názov „Kocian von Kronenfeld“. Otto náučný slovník (Otto 1899, 14. tom, 477–478 strany) udáva, že rod sa prvýkrát spomína v r. 1547 a to z východných Čiech, konkrétne z Vysokého Mýta (Pardubický kraj). Podľa neho neskôr, v období švédskeho ťaženia, sa rodina presídlila na Vysočinu, na Humpolecko. Kto z Kocianovcov a prečo odišiel z Čiech do Poľska, tak ako aj mnohé ďalšie podrobnosti z tohto obdobia, zatiaľ stále nepoznáme. Predpokladám však, že to mohol byť buď otec alebo starý otec Antona Kocyana. Zrejme kvôli zachovaniu pôvodnej výslovnosti priezviska („c“ a nie „č“) sa Kocianovci presídlení do Poľska začali písať ako Kocyanovci, teda s „y“. Mama Kocyana, Katarzyna, zase mala v sebe po svojom otcovi francúzsku krv. A samotný Anton Kocyan v určitom období svojho života opúšťa rodné

Poľsko, konkrétne tú časť, ktorá patrila do vtedajšej rakúskej Haliče a sťahuje sa na Oravu, na Slovensko, ktoré v tom čase bolo súčasťou Uhorska a za druhú manželku si berie Slovenku. Jeho deti z druhého manželstva boli už Slováci.

Z ranných rokov Antona Kocyana vieme, že v r. 1841–1849 chodil do základnej školy (Hauptschule) vo Wadoviciach. Ďalšie roky jeho života sú nám zatiaľ neznáme a len z jeho krátkych životopisných poznámok, ktoré si vlastnoručne na hárok papiera napísal asi niekedy v 90-tych rokoch 19. storočia sa dozvedáme, že „do Zakopanego przybył w r. 1859“. Tento rok je uvedený aj na pracovnom vysvedčení, ktoré dostal od Edwarda Homolacsa pri odchode z Homolacsovského panstva. Kocyan na ňom pracoval od r. 1859 do r. 1863 ako praktikant, potom ako vedúci účtovník a napokon ako magazinér. V r. 1864 preberá funkciu lesníka v Koscielisku a pôsobí tu do r. 1869.

V r. 1863 sa zúčastnil Styczniowego Povstania a bojoval pri Miechowe, Zlotopotoku, Sycze a Opatowciach a krátko bol aj väznený. Podľa Radwańskiej–Paryskej, Paryského (1995) týchto bojov sa zúčastnil spolu s Bronislawom a Stanislawom Homolacsovcami. V našej rodine sa tradovalo, že za účasť v povstaní mal dostať aj vyznamenanie, no keďže sa neskôr presťahoval do Uhorska, nebolo z toho nič.

Už v tomto období (6.9.1865) ho Towarzystwo leśne Galicyi zachodnej menuje svojim členom.

Počas pobytu v Zakopanom sa u Kocyana prebúda celoživotný záujem o vedecké skúmanie živočíchov tatranskej oblasti, ktorý nie je zúžený len na niektoré, poľovne atraktívne druhy, ale zaujíma sa aj o, v tom čase odbornej verejnosti v Tatrách úplne neznáme, či len veľmi málo známe skupiny vtákov a cicavcov, napr. z vtákov spevavce (wróblowate) a z cicavcov hmyzožravce (owadożerne) a hlodavce (gryzonie). Veľký význam pre jeho vedecký rast malo stretnutie so zoológom a preparátorom Schauerom, ktorý v júli a auguste r. 1861 navštívil Tatry. Schauerov výskum bol financovaný grófom Wladimirom Dzieduszyckim, ktorý mu naň dal 300 guldenov (Schauer 1862). Počas pobytu v Tatrách Schauer poskytol Kocyanovi cenné rady ako preparovať zvieratá a vzbudil v ňom záujem najmä o vtáčí svet. Druhý, ktorý v tom období zásadným spôsobom ovplyvnil Kocyanove odborné smerovanie, bol známy krakovský profesor zoológie Nowicki. Jeho návšteva Homolacsovského panstva v r. 1866 a osobné povzbudzovanie, ktoré sa Kocyanovi od neho do ďalšieho výskumu stavovcov (kręgowce) dostalo, ako aj jeho publikácia z r. 1866 (Nowicki 1866), v ktorej podrobne analyzuje dovtedajšie vedomosti o „kręgowcach Galicyjskich“ a upozorňuje bádateľov na ktoré živočíchy sa majú pri svojich výskumoch zamerať, podnietila u Kocyana snahu pokúsiť sa spracovať svoje doterajšie výsledky do jeho prvej vedeckej publikácie, ktorá sa zaoberala cicavcami (Kocyan 1867). Treba zvýrazniť, že to bola jedna z prvých prác vôbec, v ktorej sa analyzuje výskyt všetkých vtedy známych druhov cicavcov Tatier. Publikáciu oceňuje Komisya Fizyograficzna Towarzystwa Naukowego krakowskiego a v r. 1867

Kocyanu menuje za člena korešpondenta (Zborowski et al. 1972). Zároveň v tom istom roku, konkrétne 4. 7. 1867, ho K. u. k. Geologische Reichsanstalt vo Viedni menuje za korešpondenčného člena a to za paleontologické zbery a meteority z Kościeliskiej doliny, ktoré neskôr doplnil aj z Oravskej Magury.

V 60-tych rokoch dochádza aj k zmenám v jeho privátnom živote. 15.11. 1864 sa žení v Kętach s Emou Amaliou Streya (* 13.9.1839 Kęty–† 21.9.1890 Zuberec, Orava) a postupne sa mu na jeho pôsobisku v Kościeliskach narodila 4 deti: 1.) Helena Stefania (18.8.1866–† okolo r. 1928, v r. 1888 vydatá za Pawikowského), ktorá po vydaji žila, podobne ako aj jej deti v Poľsku. 2.) Zofia Maryam (7.12.1867–†2.11.1938, vydatá za Johna Bocka), po vydaji žila, ako aj jej deti, v USA. 3.) Edward Wiktor (20.7.1869–†20.10.1869). 4.) Henryka Valerya (20.10.1870–†2. (4.) 5. 1872, utopila sa v Oraviciach).

25.7.1870 Kocyan dostáva vysvedčenie od nového majiteľa Zakopaného baróna Eichborna a končí s prácou lesníka v poľskej časti Tatier. Podľa vyššie spomenutých Kocyanových vlastnoručných poznámok, už v r. 1869 začína pracovať ako lesník v Oraviciach, v lesoch Oravského komposesorátu. Zdá sa, že sa v tomto roku zrejme jednalo len o krátke terénne výskumy fauny tamojších lesov, pretože podľa písomných dokladov, ktoré sa zachovali v našom rodinnom archíve vysvitá, že do služieb Oravského komposesorátu ho povoláva vtedajší direktor Oravského komposesorátu Edmund gróf Zichy listom z 15. 11. 1870 a pracovné povinnosti a plat mu stanovuje lesmajster oravského komposesorátu, lesník európskeho významu, taxátor a ochranca prírody, Wiliam Rowland.

A tak 13. decembra 1870 vyšli z Koscieliska, ležiaceho vo vtedajšej Haliči a patriaceho Rakúsku, goralské sane a cez Molkówku a oravickú Tichú dolinu zastali pred krásnou drevenou oravickou horárňou, ktorá už patrila do vtedajšieho Uhorska. Tesne pred Vianocami tam prichádza horár Kocyan so ženou a troma malými dcérami. Oravice v tom čase boli úplná samota, ako písal Łapczyński (1866) bola to „...jedna z najpiękniejszych i najobszerniejszych polan tatrzańskich. Tartak, domy gajowych, kilka szałasów i szop, są to jedyne ślady człowieka; ale Pan Bóg z miłością musiał na te zielone łąki i na te pyszne bukowe i jodłowe lasy popatrzeć, bo czujesz tu obecność jakiegoś dobrego ducha”.

V Oraviciach Kocyan pôsobil 15 rokov. Bol v najlepších rokoch a vďaka každodennému kontaktu s okolitou prírodou, skúmaniu tamojších živočíchov a mimoriadne pedantnému zaznamenávaniu ich výskytov, ale aj iných prírodných úkazov ako napríklad počasia či fenológie, získal obdivuhodnú erudíciu a zároveň aj mimoriadnu databázu, ktorá sa zachovala do súčasnosti. V jeho denníkoch je aj množstvo poznámok rodinného a osobného charakteru či mien ľudí, ktorí ho navštívili a tak sú veľkou studnicou dát, z ktorej čerpali viacerí odborníci a tiež môj otec, ale aj ja, keď som porovnával formovanie ornitocenóz v Západných Tatrách – Roháčoch v priebehu rokov 1870-1996 (Kocian 1998). Zoologickú časť databázy tvoria tisíce údajov o výskyte vtákov a cicavcov (výnimočne sa v nej vyskytuje zmienka o niektorých druhoch rýb a vo všeobecnosti aj žiab). Oravice

a neskôr Zuberec sa Kocyanovi stávajú jeho univerzitami, tu vedecky dozrel a vďaka svojim publikáciám a preparátom živočíchov sa stal známy vo vedeckých inštitúciách vtedajšieho Poľska, Rakúsko-Uhorska, no i v ďalších štátoch.

Pri tejto príležitosti je potrebné uviesť, že Kocyan si počas svojho života viedol záznamy do dvoch typov denníkov. Prvý typ denníka bol neskôr nazvaný mojim otcom, Antonom Kocianom, ako „Preparačný žurnál“, do ktorého si Anton Kocyan chronologicky zaznamenával od r. 1867 až do svojej smrti, teda do r. 1916, údaje o každom ním, prípadne ďalšími zberateľmi, zastrelenom a ním vypreparovanom živočíchovi. Podľa Preparačného žurnálu Kocyan za uvedené obdobie spreparoval okolo 7. tisíc exemplárov, hlavne vtákov a cicavcov. Druhý typ denníka z rokov 1872-1916 (chýbajú roky 1882-1884, ako aj niektoré mesiace z r. 1885 a z r. 1887) mal charakter každodenných stručných poznámok z jeho súkromia, no zapisoval si aj kde bol, aké bolo počasie či rôzne fenologické údaje a hlavne tiež výskyt rôznych druhov živočíchov. V Oraviciach, pri blikotajúcom svetle petrolejovej lampy, po celodennej práci vicehorára (Kocyan nevedel po maďarsky a tak nemohol dostať vo vtedajšom Uhorsku miesto horára), preparuje a spisuje svoje dve najdôležitejšie ornitologické práce (r. 1883, 1884a). Okrem toho tu publikuje ďalšiu (1884b) o výskyte orlov v Tatrách a jeho viaceré údaje už vtedy preberajú a odvolávajú sa na ne vo svojich publikáciách aj oravský lesmajster Rowland, ornitológovia, Poliak Karliński či Rakušan Tschusi zu Schmidhoffen.

Ako sme už spomenuli, Kocyan na svojich pôsobiskách robil každodenný terénny zoologický výskum. Vďaka tomu mohol posielat' spočiatku ako jediný z celého Uhorska za každý rok aj fenologické údaje o výskyte, početnosti či hniezdení jednotlivých vtáčích druhov do jedného z najstarších ornitologických časopisov na svete, ktorý doteraz vychádza v Nemecku, do Cabanisovho „Journal für Ornithologie“ (r. 1882, 1883). Posielal ich aj do rakúskeho „Mittheilungen des Ornithologische Vereines in Wien“ (r. 1881, 1882). V ďalších rokoch boli tieto jeho údaje publikované v samostatných „Jahresbericht des Comités für ornithologische Beobachtungsstationen in Osterreich und Ungarn“ (r. 1883–1890) pod redakciou Tschusi zu Schmidhoffena a Dalla-Torreho. A napokon vychádzali vo významnom maďarskom ornitologickom časopise „Aquila“ (r. 1894–1913).

Kocyan bol pozvaný na Oravu hlavne preto, aby sa popri svojej lesnickej práci venoval aj preparovaniu zvierat a budovaniu zoologickej zbierky pre múzeum v Oravskom Podzámku, ktoré bolo založené na Oravskom hrade v r. 1868. Hlavným iniciátorom vzniku, no aj ďalšieho fungovania múzea, bol už spomenutý hlavný lesmajster Oravského komposesorátu Wiliam Rowland, ktorý ako sám spomína (Rowland 1886), požiadal riaditeľa Oravského komposesorátu Edmunda grófa Zichyho, aby schválil na svojom panstve založenie tejto inštitúcie. Zichy vyslovil súhlas a činnosť múzea podporoval najmä finančne. Zakladateľmi prírodovednej časti múzea boli v tom čase lesníci Jozef Guber a od r. 1869 hlavne Kocyan, ktorý počas viacerých rokov dodal pre toto múzeum 342 exemplárov, prevažne vtákov a cicavcov. Preparáty boli neskôr ním a jeho

rodinou dopĺňané o ďalšie exempláre z jeho súkromnej zbierky (11. decembra 1908, 66 exemplárov vtákov a 17 exemplárov cicavcov a 22. augusta 1985 142 exemplárov vtákov a 67 exemplárov cicavcov, Kocian, 1987).

V čase pôsobenia v Oraviciach, konkrétne v r. 1884, posielala Kocyan ďalšie svoje zoologické zbierky aj do Karpatského múzea v Poprade. Jednalo sa o 14 skriňa a 3 police vypreparovaných vtákov (584 ex.), cicavcov (80 ex.) rýb (8 ex.), exotických druhov vtákov (70 ex.) a ďalšieho zoologického materiálu.

Napriek tomu, že Oravice boli v tom čase len lesnou samotou, vedecká práca Kocyan prenikla ďaleko za ich hranice. Viacerí významní prírodovedci z Rakúsko-Uhorska, ale aj rodného Poľska sa chceli zoznámiť s jeho prácou, ale aj s tamojšou prírodou. V lete r. 1881 ho v Oraviciach navštevuje už tu spomenutý Tschusi zu Schmidhoffen z Halleinu a poľský ornitológ Karliński, viackrát prichádza za ním prof. Wrześniowski z Varšavy (r. 1879, 1880, 1881, 1885), ako aj významný maďarský ornitológ dr. Madarász z Budapešti (r. 1882). Wrześniowski získal od Kocyan pre varšavskú univerzitu preparáty, ale aj živé jedince niektorých vzácnych drobných cicavcov, čo vysoko vyzdvihuje Wałeckí (Wałeckí 1881, 1884). Treba však podotknúť, že takéto návštevy Kocyan boli aj na jeho prvom pôsobisku v Kościelisku. Tu sa na jeho pomoc pri svojich výskumoch odvolávajú aj rakúski botanici dr. Fritze a dr. Ilse (1870), ktorí ho v lete 1868 navštívili a v uvedenej publikácii mu na viacerých miestach za ňu aj ďakujú.

Zároveň za svoju publikačnú a preparátorskú prácu získava ďalšie ocenenia. Konkrétne to bol diplom za vystavené preparáty od Oravskej hospodárskej jednoty v Oravskom Podzámku (5.10.1874) a diplom za vystavené preparáty od Ornithologische Verein vo Viedni (13.5. 1878). 23.6.–8.7. 1879 bola v Székesfehérvári krajinská výstava, kde Kocyan tiež dostal diplom a 2 strieborné medaile za preparáty vtákov a cicavcov. O niečo neskôr, 9.9.1882, dostáva diplom Hornouhorskej rybárskej spoločnosti so sídlom v Spišskej Novej Vsi a od 1.1.1885 sa stáva korešpondenčným členom Ornithologische Verein vo Viedni.

V r. 1885 Kocyan prestáva pracovať v Oraviciach a odchádza do ned'alekej dediny pod Roháčmi, do Zuberca. Nad'alej pôsobil ako vicehorár oravského komposesorátu. Aj v jeho súkromnom živote nastávajú viaceré zmeny. V r. 1890 mu zomiera prvá manželka Ema, ktorá je pochovaná na cintoríne v Zuberci. Neskôr sa opätovne žení (r. 1898) s Oravčankou Máriou Janotikovou (1.8.1863–†27.5.1957). Jej otec bol známy lesník a jeden z podporovateľov vysokohorskej turistiky v Roháčoch, Alexius Demian. V druhom manželstve sa v Zuberci Kocyanovcom narodili tri deti: Gabriela (27.10. 1898–† 22.9.1970), Anton (13.6.1900–† 28.3.1984, môj otec) a Edita (13.1.1902–†29.7.1982).

Aj v Zuberci je publikačne činný. Po dvadsiatich rokoch od napísania svojej prvej práce o cicavcoch severných Tatier mu vychádza o tejto živočíšnej skupine druhá, podstatne rozšírenejšia (1887/88), ako aj monograficky spracovaný sprievodca po zoologických zbierkach (1889), ktoré sa vtedy nachádzali

v Oravskom múzeu. Sprievodcu Kocyan napísal po nemecký a až dodatočne ho do vtedajšieho úradného jazyka, maďarčiny, preložili komposesorátni úradníci. Okrem toho, v Zuberco napísal aj ďalšie kratšie práce v r. 1890, 1891, 1892, 1893.

V r. 1888 prebieha rozsiahla aktivita okolo založenia múzea v Zakopanom. Táto mimoriadna udalosť pre vedecký i spoločenský život poľskej strany Tatier, bola už pri rôznych príležitostiach veľakrát opísaná. Z tých rozsiahlejších príspevkov, resp. publikácií z posledných čias spomeniem predovšetkým prácu od Zborowského (1972), Jostowej (1991), Moździerza (2005, 2009), či Nowického (2009). Vo všetkých sa spomína aj prínos Kocyan ako zakladateľa zoologických zbierok múzea. Z týchto príčin tu len v krátkosti spomeniem podiel Kocyan na vzniku múzea.

V Kocyanovom denníku existuje záznam o jeho transporte preparátov, konkrétne vtákov, cicavcov, hniezd a vajčiek v r. 1888 do Zakopaneho. Takto sa môžeme dočítať, že 26. 7. preparáty tam odviezol, nasledujúce dni pripravoval expozíciu a 31. 7. sa vrátil naspäť do Zuberca (obr. 1.). Neskôr tento zber doplnil o niekoľko ďalších kusov, takže mal zahŕňať 471 položiek (Wrońska in lit.). Podľa Zborowského (1972) malo dôjsť k otvoreniu múzea najpravdepodobnejšie 1. júla 1889. Nowicki (2009) udáva, že presný deň tejto inauguračnej impresie nepoznáme a, že na otvorení boli zo známych osobností vtedy iba prof. Chałubiński a dr. Baranowski. Kocyan podľa svojho denníka koncom júna a v júli bol doma, v Zuberco, teda na otvorení múzea nebol. Do Zakopaneho išiel až 4. augusta a 6. augusta z neho prišiel domov aj z 10 paniami a 7 pánmi. Podľa Boruckého (in lit.) spomenutú spoločnosť najpravdepodobnejšie tvorili slávna herečka Helena Modrejewska s mužom, ktorá do Zuberca ku Kocyanovi prišla so sprievodcami Maciejem Siczka i Szymonom Tatarom. Zároveň ku Kocyanovi mala aj prísť aj Felicja Bendówna so svojim bratom (Borucki in lit.). O tejto návšteve u Kocyan píše aj Chramiec (2004), no neudáva žiadny dátum.

Okrem tu vymenovaných troch múzeí, v ktorých Kocyanove zbery tvorili základ tamojších zoologických zbierok, dodal zoologický materiál aj do iných múzeí, prípadne ďalších prírodovedných inštitúcií. Jeho zbery boli v Národnom múzeu v Budapešti, v Národnom múzeu vo Viedni, v Zoologickom múzeu pri Univerzite vo Varšave (prof. Wrześniowski), v Múzeu Nagy-Varad – Oradea (Rumunsko), v preparačných firmách Schlüter, Halle, v Salzburgu, vo firme Pipitz v Grazi, v Národnom múzeu v Martine na Slovensku, v Székesfehérvári (prof. Szikla), v Akadémii Umiejetności v Krakove (prof. Wierzejski), v Muzeu Dzieduszyckich v Lvove, v Linnaea – Naturhist. Institut vo Frankfurte a. M., vo Wiener Vivarium či múzeu v Berlíne. Je potrebné tiež upozorniť, že jeho preparáty niekoľkých jedincov drobných cicavcov sa dostali cez Národné múzeum v Budapešti do Britského múzea v Londýne (Miller 1912).

V máji r. 1891 bol v Budapešti II. Medzinárodný ornitologický kongres, ktorého sa Kocyan osobne zúčastnil, čo musel iste byť silný zážitok pre skromného

Júli		August 1888.	
1 (10)	prázdny deň	11	prázdny deň
2	prázdny deň	12	prázdny deň
3	prázdny deň	13	prázdny deň
4	prázdny deň	14	prázdny deň
5	prázdny deň	15	prázdny deň
6	prázdny deň	16	prázdny deň
7	prázdny deň	17	prázdny deň
8	prázdny deň	18	prázdny deň
9	prázdny deň	19	prázdny deň
10	prázdny deň	20	prázdny deň
11	prázdny deň	21	prázdny deň
12	prázdny deň	22	prázdny deň
13	prázdny deň	23	prázdny deň
14	prázdny deň	24	prázdny deň
15 (11)	prázdny deň	25	prázdny deň
16	prázdny deň	26	prázdny deň
17	prázdny deň	27	prázdny deň
18	prázdny deň	28	prázdny deň
19	prázdny deň	29	prázdny deň
20	prázdny deň	30	prázdny deň
21	prázdny deň		
22 (12)	prázdny deň		
23	prázdny deň		
24	prázdny deň		
25	prázdny deň		
26	prázdny deň		
27	prázdny deň		
28	prázdny deň		
29	prázdny deň		
30	prázdny deň		

Obr. 1.: Ukážka z Kocyanovho denníka, júl 1888. Záznam o zavezení preparátov do Zakopaného.

Day	Location / Event	Notes	Temperature	Other
1	Oravica	de obcest. (Ka)	18.0	
2	Oravica	de obcest. (Ka)	18.0	
3	Oravica	pagod	18.0	
4	Oravica	pagod	18.0	
5	Oravica	pagod	18.0	
6	Oravica	pagod	18.0	
7	Oravica	dever	18.0	
8	Oravica	dever	18.0	
9	Oravica	dever	18.0	
10	Oravica	dever	18.0	
11	Oravica	dever	18.0	
12	Oravica	dever	18.0	
13	Oravica	dever	18.0	
14	Oravica	dever	18.0	
15	Oravica	dever	18.0	
16	Oravica	dever	18.0	
17	Oravica	dever	18.0	
18	Oravica	dever	18.0	
19	Oravica	dever	18.0	
20	Oravica	dever	18.0	
21	Oravica	dever	18.0	
22	Oravica	dever	18.0	
23	Oravica	dever	18.0	
24	Oravica	dever	18.0	
25	Oravica	dever	18.0	
26	Oravica	dever	18.0	
27	Oravica	dever	18.0	
28	Oravica	dever	18.0	
29	Oravica	dever	18.0	
30	Oravica	dever	18.0	
31	Oravica	dever	18.0	

Obr. 2.: Ukážka z Kocyanovho denníka, 1.–3. augusta 1879. Stretnutie Kocyan s Chaľubiňským v Oraviciach a na Morskom oku. 16.–17. augusta 1879, návšteva prof. Wrześniowskiego v Oraviciach.

vicehorára z Oravíc. Podobne, za významné ocenenie jeho celoživotného výskumu vtákov možno považovať aj tú skutočnosť, že bol od 1. 1. 1896 menovaný za stáleho pozorovateľa pri Uhorskej ornitologickej centrále v Budapešti a od 21. 3. 1896 sa stal korešpondenčným členom tejto spoločnosti.

Do Oravíc ako aj do Zuberca, za horárom a spolurodákom často chodili nielen viaceri poľskí prírodovedci, ale aj ľudia rôznych iných profesií. Vedeli, že dostanú v horárni od Kocyanu a jeho rodiny nielen priateľské prijatie, ale sa aj veľa dozvedia o okolitej prírode a tvoroch, ktoré v nej žijú. Bolo známe, že Kocyan pozná každý detail v bližších aj vzdialenejších dolinách a vrchoch, a že aj dokáže o nich nielen veľmi pútavo rozprávať, ale jednotlivé zvláštnosti aj ukázať. Takto si na Kocyanu spomína Grzegorzewski v článku, ktorý publikoval vo „Wędrowcu“ z r. 1883, i v jeho rozšírenom spracovaní v časopise „Ateneum“ z r. 1887. Bol to on, ktorý upozorňoval na potrebu získania zbierok Kocyanu pre múzeum v Zakopanom a vyzýval Towarzystwo Tatrzańskie, či obdivovateľov Tatier, aby sa ujali realizácie tejto myšlienky. Na oboch pôsobiskách, v Oraviciach a v Zuberci, dnes už na Slovensku, navštevujú Kocyanu aj ďalší významní Poliaci ako napríklad Walery Eljasz-Radzikowski a jeho syn Stanislaw, Antoni Rehman, Józef Rostański, Marian Łomnicki, Kazimierz Tetmajer, Stanislaw Barabasz, Dutkiewicz, Jan Gwalbert Pawlikowski, Helena Modrzejewska s mužom, ktorá do Zuberca ku Kocyanovi, no i Wojciech Kossak spolu s Belgičanmi Charlesom Bulsom a Auguste Couvreurom. Koncom januára 1889 prišiel ku Kocyanovi aj Sienkiewicz s Dębowskim. Zrejme však najväčšiu radosť mal Kocyan z návštev prof. Tytusa Chałubińskiego a jeho syna Ludwika. Takýchto stretnutí na oravskej strane bolo podľa Kocyanovho denníka najmenej šesť až sedem a Kocyan aj so svojimi deťmi zase opätovoľ tieto návštevy u Chałubińskich v Zakopanom.

Kocyan si Chałubińskiego vysoko ctí a vážil, čo možno dokumentovať aj na základe jeho listu Scholtzemu z 15. februára 1888, v ktorom okrem iného napísal aj tieto slová: „*Gdyż słowo pana Chałubińskiego jest mi święte...*“ (Nowicki 2009). A spomína si na to aj Kossak (1973), keď takto charakterizuje vzťah Kocyanu k Chałubińskému: „*Panu Tytusowi był oddany całą duszą*“

Borucki (2005a) vo svojom článku hlavne na základe Chałubińského botanických zberov (machov) podrobne analyzuje jeho vysokohorské túry a výlety do rôznych častí Tatier a ich okolia. Keďže tu rozoberáme konkrétne kontakty Chałubińského s Kocyanom, sústredíme sa len na opis Chałubińského návštev Západných Tatier. Podľa už citovaného Boruckého (2005a) v lete 1873 mal byť Chałubiński v Západných Tatrách, medzi iným aj na Osobitej, čo by mohlo evokovať myšlienku, že túru mohol absolvovať spoločne s Kocyanom. Žiaľ Kocyan vo svojom denníku o tomto nič nepíše. V r. 1875 Chałubiński spolu so svojim synom Ludwikom opätovne navštívil aj niektoré vrchy v Západných Tatrách. V danom roku má Kocyan vo svojom denníku záznam, že bol od 23.8. do 26.8.

v Tatrách a z konkrétnych končiarov spomína napríklad Závrat, no opäť pri tejto túre nespomína Chaľubiňského. Napriek tomu sa nedá vylúčiť, že túto túru neabsolvovali spoločne. Ako ďalší rok v poradí, v ktorom bol Chaľubiňski v Západných Tatrách spomína Borucki (2005a) r. 1877, no opäť záznam v Kocyanovom denníku, ktorý by svedčil o tom, že by na Chaľubiňského výprave sa zúčastnil aj on, chýba. Podobne sa podľa denníka nezúčastnil ani na ďalšej túre zo Zakopaného na Oravský hrad v Oravskom Podzámku, ďalej na Choč či do niektorých dolín na Liptove v r. 1878. No od r. 1879 sa meno Chaľubiňského zreteľne objavuje v Kocyanovom denníku. Podľa neho v piatok 1. augusta (obr. 2.), išiel Kocyan do Morského oka a v nedeľu, 3. augusta sa vrátil domov, do Oravíc. Borucki (2005a) spomína na 1. augusta (pod otáznikom) trasu, ktorú urobil Chaľubiňski zo Zakopaného do doliny Koscieliskej cez „*regle i zleb medzi Furkaskou a Tichou dolinou*“ do oravickej Tichej a Oravíc a spresňuje (Borucki in lit.), že „*1. augusta Chaľubiňski przybył do Orawic i razem z Kocyanem wrocili do Zakopanego po drodze przechodząc przez regle w okolicach Furkaski*“. V r. 1880 boli takéto návštevy dve. V denníku je prvý údaj 10. a 11. júla, kedy ku Kocyanovi prišiel Chaľubiňski so synom Ludwikom a prof. Wrześniowskim. Borucki (2005a) na tie dni spomína trasu z Oravíc do Bobroveckej a Suchej doliny, na Osobitú, Rákoň. Vyzdvihuje najmä návštevu Komor Zbojeckich v Bobroveckej doline 11. júla 1880, ktorá podľa neho mala byť prvá vedecko-turistickú návšteva jaskynného objektu v oravskej časti Západných Tatier (Borucki 2004, 2005b, Borucki in lit.). Je viac ako pravdepodobne, že na tejto túre sa zúčastnil aj Kocyan, prinajmenšom Chaľubiňskiemu dal podrobné informácie. V tomto roku si Chaľubiňski zopakoval návštevu u Kocyanu 6. septembra, kedy podľa denníka mal prísť aj s dvoma pánmi (priezviska nespresnené), no chýba údaj, či sa Kocyan zúčastnil aj niektorej z trás, ktoré Borucki (2005a) datuje na 3.-6. septembra. Vtedy mal Chaľubiňski prejsť viacero častí Západných Tatier, medziiným aj Wołowiec, Bobrowiec, Osobitą či Suchú dolinu. V r. 1881 je v Kocyanovom denníku záznam, že 16.7. večer prišli k nemu Chaľubiňski, Wrześniowski so synom, známy fotograf Dutkiewicz a Gnojewski (?). Podľa Boruckého (2005a) Chaľubiňski v dňoch 16.-19. júla pôsobil v okolitých dolinách a vrchoch Oravíc. Tak 17. júla zbieral machy v Kremennej a táto lokalita sa v spomenutý deň objavuje aj v denníku Kocyanu. Dutkiewicz mal v tom roku v Tatrách urobiť veľa fotografií (Radwańska-Paryska, Paryski, 1995) a okrem už uvedených dní ho Kocyan spomína v denníku aj v dňoch 5.-7. augusta a 18.-19. augusta daného roka. Stojí za to upozorniť, že v tom roku je v Kocyanovom denníku poznámka, že 10.-12. 8. bol so svojimi deťmi v Zakopanom, pričom navštívili Chaľubiňského a boli aj na Morskom oku a 19.-20. 9. 1881 zase bol Ludwik Chaľubiňski u Kocyanu. Žiaľ ako som už uviedol, v Kocyanovom denníku chýbajú roky 1882-1884, resp. niektoré mesiace z r. 1885 a 1887), preto známou návštevu Chaľubiňského,

Belgičanov Charlesa Balsa, burmistrza Bruselu a Auguste Couvreura, prezidenta belgijскеj Izby Deputowanych, ktorí mali byť dobrí horolezci, maliara Wojciecha Kossaka a niektorých zakopanských goralov, spomínam na základe Boruckeho (2005a) údajov. Táto návšteva u Kocyanu v Oraviciach je zdokumentovaná aj spoločnou fotografiou, ktorá sa nachádza v zberoch TM im. Chałubińskiego v Zakopanem a bola aj uverejnená v publikácii o starých fotografiách Tatier (Jabłońska, Liscar, Okołowicz, Majewski b. r. [2000]. Výlet sa mal udiat' 12.-16. augusta 1882 a spomenutá partia vyšla zo Zakopaného, cez Maguru Witowsku do Oravíc. Prešli časť hlavného hrebeňa Roháčov a cez Volovec a Chocholovskú dolinu sa vrátili do Zakopaného. Neľahkú túru farebne opisuje tiež Kossak (1973) vo svojich spomienkach. Ako píše Chałubiński v svojom liste z 28. júla 1882 synovi Ludwikowi (Chałubiński 1970) jeho zámerom bolo, aby hostia z Belgicka „...*dobrze wspomnienia stąd wynieśli i przecież coś zobaczyli w Tatrach*“. Hneď po návrate domov, 21. augusta 1882 píše synovi druhý list a informuje ho, že počas túry mali aj ... *“nocleg w starolesie z tańcem staroświeckim*“. Do Západných Tatier sa Chałubiński opäť vracia až v r. 1885 (Borucki 2005a), kedy 1.- 4. septembra v Zubereckej doline navštívil Brestovskú jaskyňu a bol aj v Kvačianskej doline. Bolo to vlastne prvý a zároveň poslednýkrát čo navštívil Kocyanu v jeho novom pôsobisku v Zuberici, kde začal Kocyan bývať a pôsobiť od 21. mája 1885. Kocyan má vo svojom denníku zaznamenaný príchod Chałubińskiego na 2. septembra a mali s ním byť aj Krzywicki, Wrześniowski a ešte jedna osoba (Włodek ?). 4. septembra prešli aj s Kocyanom cez Oblazy do Hút. Je zaujímavé, že vôbec posledná výprava Chałubińskiego do Tatier, bola opäť do ich západnej časti. Bolo to 14. júla 1887 kedy mal zámer vystúpiť cez Chocholovskú dolinu na Roháče, no na ceste tak zoslabol, že sa musel vrátiť naspäť do Zakopaného (Borucki 2005a). Žiaľ, práve tento mesiac v denníku Kocyanu chýba a tak sa nedá rekonštruovať jeho prípadná reakcia na danú situáciu. Či sa Kocyan poslednýkrát stretol s Chałubińskim v r. 1885, alebo neskôr, ťažko povedať. Podľa Nowického (2009) Kocyan po nainštalovaní svojej kolekcie preparátov zvierat v novom múzeu v Zakopanem v júli r. 1888, mal ešte doviest' ďalšie kusy v zime na saniach a zároveň chcel aj pozrieť vtedy už chorého Chałubińskiego. Jeho denník však nič o tom nepíše, je v ňom len údaj, že bol v Zakopanem až 4.-6. augusta r. 1889. O tom, či sa vtedy stretol aj s Chałubińskim, sa môžeme len dohadovať.

V r. 1910 Kocyan končí svoju 40 ročnú prácu vicehorára Oravského komposensorátu a je penzionovaný. Keďže musí opustiť zubereckú horáreň, bývanie jeho rodiny zachraňuje manželka Mária, ktorá si našetrila nejaké peniaze a kúpila malý domček na dolnej Orave, v Mokradi pri Dolnom Kubíne. Podľa jeho denníka definitívne opúšťa Zuberec 6.4.1910. Aj potom ešte viackrát prichádza do Zuberca, no už len na návštevu. V Mokradi mu chýbali vrchy a tatranská hora, na čo sa často sťažoval. Aj tu ešte trocha preparuje, zapisuje si prílety vtákov

a každoročne, cez letné mesiace chodí aj so svojim synom Antonom do múzea v Oravskom Podzámku reštaurovať svoje zbery zvierat. Zomiera 22. 12. 1916 v Mokradi a tu je aj 24.12.1916 pochovaný na miestnom cintoríne.

Odborná zoologická literatúra, ale aj literatúra zaoberajúca sa históriou Tater do súčasnosti cituje Kocyanove práce a zaraďuje ho k najvýznamnejším bádateľom tatranskej fauny. V r. 1966, z príležitosti 50. výročia jeho úmrtia mu bola na novej budove horárne v Oraviciach, ktorá je postavená na mieste pôvodnej, spálenej v 30-tych rokoch minulého storočia, odhalená pamätná tabuľa. 20. mája 2009 Muzeum Tatrzańskie im. Dr. Chałubińskiego i Tatrzański Park Narodowy zriadili v samostanej budove v Zakopanem – Kuzniciach wernisáž vystavy stałej: „Kolekcja Antoniego Kocjana“. A tak možno povedať, že Anton Kocyan sa takto, prostredníctvom svojich preparátov, po 150 rokoch opätovne vrátil tam, kde začínal svoju životnú púť vedca a milovníka tatranských vrchov, na bývalé Homolacsovské panstvo v Kuzniciach.

Literatúra:

- Borucki T.: *Przyczynki do biografii „króla Tatr”*, (cz.I). „Wierchy“, 2004, t. 69, s. 73–86.
- Borucki T.: *Przyczynki do biografii „króla Tatr”*, (cz.II). „Wierchy”, 2005a, t. 70, s. 103–126.
- Borucki T.: *Jaskinie o zbójnickich tradycjach w masywie Osobitej*, „Wierchy”, 2005b, t. 70, s. 191–199.
- Fritze R., Ilse H.: *Karpater-Reise*, „Verh. der K.u.k. zool.-bot. Gesellschaft in Wien”, 1870, t. 20, s. 467–526.
- Grzegorzewski J.: *Muzeum Tatrzańskie*, „Wędrowiec”, 1883, t. 42, s. 674–676, 689–691.
- Grzegorzewski J.: *Ze Słowacyi*, „Ateneum”, 1887, t. 2, s. 302–316.
- Chałubiński T.: *Listy (1840–1889)*. Opracowała Aniela Szejczerowa. Wrocław-Warszawa-Kraków 1970 Zakład Narodowy imienia Ossolińskich. Wydawnictwo, 303 s.
- Chramiec A.: *Wspomnienia. Kórnik, Zakopane*. Kórnik-Zakopane 2004 Biblioteka Kórnicka PAN i Urząd miasta Zakopane. Druk Joppol Centrum Poligrafii, 147 s.
- Jabłońska T., Liscar A., Okołowicz S., Majewski L.: *Tatry. Fotografie Tatr i Zakopanego 1859–1914*. [2000] Wyd. BOSZ i Muzeum Tatrzańskie im. Dra Tytusa Chałubińskiego, 251 s.
- Jostowa W.: *Muzeum Tatrzańskie*, s: 431–459, [w:] Dutkowska, R., (ed.): *Zakopane czterysta lat dziejów*. Tom II. Kraków 1991 Krajowa Agencja Wydawnicza, 726 s.
- Kocian L.: *Čo som sa dozvedel od starého otca*, „Tichodroma”, 1987, t. 1, s. 147–161.

- K o c i a n L.: *Bird communities of the Western Tatras-Roháče Mountains between 1870–1996*, „Acta Zoologica Universitatis Comenianae”. Bratislava, 1998, t. 42, s. 17–58.
- K o c y a n A.: *Zapiski o ssakach tatrzańskich*, „Spraw. Kom.Fizjogr. Tow. Nauk”. Kraków 1867, t. 1, s. 126–129.
- K o c y a n A.: *Die Vögel der Nord-Tatra*, „Mitt. Des Ornithol. Ver. in Wien”, 1883, t. 7, s. 169–170, 186–190, 230–236.
- K o c y a n A.: *Ptaki spostrzegane po stronie północnej Tatr*, „Pam. Tow. Tatrzańkiego”, 1884a, t. 9, s. 50–70.
- K o c y a n A.: *Die Adler im Tatragebirge*, „Zeitschrift für die Gesamte Ornithologie”, 1884b, t. 1, s. 70–72.
- K o c y a n A.: *Die Säugethiere der Nord-Tátra*, „Természetráji füzetek”, 1887/88, t. 11, s. 41–50.
- K o c y a n A.: *Az Árvai várban örzött állatgyűjtemény tárgymutatója*. Alsó – Kubin, 1889, 57 s.
- K o c y a n A.: *Loxia bifasciata in Ungarn*, [w:] Tschusi V.: *Zwei bemerkenswerte Erscheinungen des Jahres 1889*, „Ornithol. Jahrbuch”, 1890, t.1, s. 79.
- K o c y a n A.: *Der Raufusskauz (Nyctale tengmalmi) in der Tatra*, „Ornithol. Jahrbuch”, 1891, t. 2, s. 250–251.
- K o c y a n A.: *Ein zahmer Fischotter*, „Karpathen-Post”, 1892, t. 13, s. 38.
- K o c y a n A.: *Von der Nord-Tatra (1891 bis 1. Febr. 1892)*, „Ornithol. Jahrbuch”, 1893, t. 4, s. 35–36.
- K o s s a k W.: *Wspomnienia*. Warszawa 1973 Inst. Wydawniczy Pax, 455 s.
- Ł a p c z y ń s k i K.: *Lato pod Pieninami i w Tatrach*. Warszawa 1866 Drukarnia Józefa Ungra, 165 s. (Reprint). Cieszyńska Drukarnia Wydawnicza, Krajowa Agencja Wydawnicza, Kraków, r. 1991.
- M i l l e r G.S.: *Catalogue of the Mammals of Western Europe in the Collection of the British Museum*. London 1912 British Museum, 1019 s.
- M o ź d z i e r z Z.: *Gmach Muzeum Tatrzańkiego*. Zakopane 2005 Wyd. Muzeum Tatrzańkiego im. Dra Tytusa Chalubińskiego, t. 26, 320 s.
- M o ź d z i e r z Z.: *Muzeum Tatrzańskie*, „Pam. Polskiego Tow. Tatrzańkiego”, 2009, t. 17, s. 131–164.
- N o w i c k i M.: *Przegląd prac dotychczasowych o kręgowcach Galicyjskich*, „Rocznik Tow. Nauk. Krakowski”, 1866, t. 10, s.234–338.
- N o w i c k i W.: *U narodzin Muzeum Tatrzańkiego*, „Pam. Polskiego Tow. Tatrzańkiego”, 2009, t. 17, s. 111–130.
- R a d w a ń s k a - P a r y s k a Z., P a r y s k i W.H.: *Wielka encyklopedia Tatrzańska*. Poronin 1995 Wyd. Górskie, 1553 s.
- R o w l a n d W.: *Erinnerungsblätter*. Chemnitz 1886 Druck von Wilhelm Adam, 136 s.
- S c h a u e r E.: *Tagebuch-Notizen, während eines ornithologischen Ausflugs auf der Hohen Tatra, in den Monaten Juli und August 1861*, „Journal für Ornithologie”, 1862, t. 10, s. 1–31.

W a l e c k i A.: *Fauna zwierząt ssących Warszawy*, „Pam. Fizyjograficzny”, 1881, t. 1, s. 268–291.

W a l e c k i A.: *Przyczynek do fauny teryologicznej kraju. Sminthus*, „Pam. Fizyjograficzny”, 1884, t. 4, s. 272–294.

Z b o r o w s k i J.: *Pisma Podhalańskie*. Tom I. Kraków 1972 Wyd. Literackie, 550 s.

Z b o r o w s k i J., F e r e n s B., K o w a l s k i K.: *Antoni Kocyan (1836–1916)*, „Memorabilia zoologica”, 1972, t. 23, s. 5–60.